

rajzolásával a tanítói kar összességét oly ferde világitásban mutatják be, amire legtöbbje rá nem szolgál. Ellensúlyzásul felsorol egynéhány ellenkező felfogású író-t is.

A könyv címe (egy angol iskola élete háború alatt) különben többet ígér, mint amennyit tartalma bevált. A cikkek nagyobbik része alighanem háborúelőtti időből származik és csak elszórtan mutatnak fel háborús vonatkozásokat is. Előadása nyugodt, mérsékelt, ha mindjárt az ellenségről beszél is. Sok oly kérdés, melyre kíváncsiak volnánk, így pl. hogy a tanévet megrövidítették-e, voltak-e és milyen zavarok a háború miatt a nevelésben és hogy a háború mily hatással volt a növendékek tanulási kedvére, erkölcsi felfogására stb., feleletet hiába várunk és keresünk. A cikkek nagy része csak általános érdekű és keretű pedagógiai elmefuttatás; egyik-másik cikk nagyon is elnyújtott és valami újabb, eredeti eszmét vagy nézetet sehol sem ad.

Bakonyi Hugó.

Ludwig Schwabe: Dorpat vor fünfzig Jahren. Aus den Lebens-erinnerungen eines deutschen Professors. 2. Tausend. Leipzig, 1915, S. Hirzel, 8°, VIII+103 l. Ára 1.50 M.

A Catullus-tanulmányairól s a Teuffel-féle római irodalom-történet többszöri átdolgozásáról ismeretes kiváló tübingeni professzor visszaemlékezéseit adja ebben a kötetben *W. Stieda*. Schwabe 36 évig tartó szép és eredményes tübingeni tanársága előtt kilenc évig (1863—1872) működött a dorpati egyetemen, melynek megtisztelő egyhangú meghívása 28 éves korában érte, mint a giesseni egyetem c. rk. tanárát. Ekkor már közkézen forgott és nevét jócsengésűvé tette filológiai körökben első nagyobb munkája, a «*Quæstiones Catullianæ*» (1862), mely voltaképen az első része 1886-ban megjelent nagyszabású Catullus-kiadásának.

E visszaemlékezések a dorpati szép napokra több szempontból becsesek. Első sorban is érdekesen világítják meg a dorpati egyetem életét, működését, az orosz kormányhoz való viszonyát. E sokáig jónevű német egyetemnek, a balti németiség szellemi középpontjának első alapítója Gusztáv Adolf (1632); miután az 1656-i orosz foglalás-kor megszűnt, XI. Károly svéd király újraalapította 1690-ben, de most sem tudott 20 évnél tovább fennmaradni. Végül is 1802-ben I. Sándor cár újra megnyitotta, természetesen mint német egyetemet, orosz főhatóság alatt. Német volt az egyetem hivatalos nyelve is, németül érintkezett a kurátorral s csak ennek irodájában fordították oroszra a hivatalos felterjesztéseket. Az egyetem német jellegén akkor esett az első csorba, mikor az 1866-i cári ukáz a kelettengeri tarto-

mányokban is az orosz tette hivatalos nyelvvé. Elkecsereedett harc kezdődött erre, melyben a moszkovita heccelők egészen a vad fanatizmus hangjáig elmentek s melyben német részről is többen részt vettek, főképp Schirren professzor, kinek Samarin ellen írt röpirata (Livländische Antwort) kathedrájába került. Megkapóan rajzolják ezeket az egyre nehezülő állapotokat Schwabe emlékezései; az 1889-ben bekövetkezett teljes eloroszosítás — mely a dorpati egyetem német jellegét végleg megszüntette — őt már nem találta ott: akkor már tübingeni kathedráján folytatta áldásos munkáját. A dorpati egyetem pedig, melynek az 1802-i megnyitáskor valamennyi hallgatója s tanára német volt, ma már teljesen orosz s a németéssel mindössze annyiban került még összeköttetésbe, hogy 1915 augusztusában kénytelen volt a német hadak elől Moszkvába menekülni.

Tanulságosan mutatja be ez a kis könyv Schwabet mint tudóst és mint pedagógust s ép ily élénken domborítja ki szeretetreméltó emberi tulajdonságait is. Szinte ideális példája Sch. annak, hogyan tanul és készül a jó professzor előadásaira, felolvasásaira, utazásaira; rendkívül instruktív az a mód, ahogyan ő olaszországi útjára német könyvtárakban és múzeumokban előkészül. Az igazi tudós minden lelkiismeretessége megnyilvánul ebben, éppen úgy, mint egyéb tudományos munkásságának rajzában; ennek során — akár egyetemi előadásairól, akár latin nyelvű programmértekezéseiről beszél — valósággal bele látunk műhelyébe; az a munka, mely ebben lefolyt, minden ízében felemelő és követésre méltó.

Mint főiskolai pedagógus, Schw. egyike volt a legnagyobbaknak. Nem trónolt olympusi magasságban hallgatói felett, hanem szeretettel ölelte őket magához, atyai barátjok és mentoruk volt a szó legnemesebb értelmében; nemcsak tanítója volt az ifjúságnak, hanem igazi nevelője is, egész szeretetreméltó egyéniségével, egész lényének sugárzó emberiségével. Ez szerezte neki már Dorpatban azt a páratlan népszerűséget, mely aztán tübingeni tanárkodása alatt az ifjúság, kollégái és az egész társadalom részéről valóságos meleg odaadássá fokozódott. Valóban, e visszaemlékezéseit olvasva, úgy látjuk, hogy a főiskolai professzorban a tudósnak nem szabad megölnie az embert, mert a még oly mély tudomány is csak az emberen, az egyéniségen át, csak a meleg közvetlenség révén, intenzív nevelő munka árán verhet mélyen gyökereket a hallgatók lelkében.

Tudós filológus és kitűnő nevelő létére a tollnak is mestere Schwabe. Nyugodt, egyenletes, harmónikus lényének megfelelő a stílusa is. Elbeszélését sűrűn tarkítják apró, jellemző ötletek és anekdoták, máshol, mint az olaszországi út vagy a wössi nyaralás rajzában, úgy illeszkedik be előadásába egy-egy epizód, mint finoman

cizellált ékszer. Az 1870—71-i német-francia háború kitörését, izgalmas lefolyását lüktető és drámai előadásban mondja el: ez az elbeszélés művészién tükrözi azt a nyugtalanságot, mely azokban a sorsdöntő napokban a hazájuktól oly távol élő németek lelkén elhatalmasodott. A családi élet meleg rajza is egyik szépsége ennek a könyvnek, mely minden ízében csupa érdekes tartalom, szín és elevenség. Aki elolvassa, maradandó élményekkel és termékeny tanulságokkal lesz gazdagabb.

(Késmárk.)

Révay József.

ÚJ KÖNYVEK.

Hazai művek.

A debreczeni m. kir. tudományegyetem évkönyve az 1914/1915. tanévről (Acta Univ. Litter. Regiæ Hung. Debrecinensis Anni MCMXIV—XV. Fasc. I., I—II.). Debreczen, 1916, n 8°, 64 l.

A világháború. Vezérfonal iskolai tanításokhoz és tájékoztató a nagyközönség számára. A Magyar Pædagogiai Társaság megbízásából szerkesztette *Imre Sándor*. A v. és k.-min. támogatásával. Budapest, 1917, Franklin-T., n 8°, VI+248 l., 8 K. (A M. P. T. könyvtára, 1.) — Tartalma: *Előszó*; *Balanyi György*, A háború világtörténeti előzményei; *Pilch Jenő*, A hadi események; *Márki Sándor*, Hazánk belső története a háború alatt; *Littke Aurél*, A hadviselő államok földrajza; *Rácz Gyula*, A háború és a gazdasági élet; *Kemény Ferenc*, Közművelődés. A társadalom és a háború; *Imre Sándor*, A közegészségügy és a háború; *Imre Sándor*, A közérkölcösiség és a háború; *Angyal Dávid*, Elmélkedések a jövőről; *Imre Sándor*, A háborús kérdések iskolai feldolgozása. — A kötet keletkezésére, céljára és tartalmára nézve l. e számunk *Szemle*-rovatát.

Egyetemi tanárok a hadbavonult egyetemi polgárokhoz! Szerkeszti *Grósz Emil* dr., egyet. tanár, I. füzet. Bpest, 1917, Franklin-T., k 8°, 67 l., 1 K 20 f. — A szerkesztő előszava szerint e füzet szellemi táplálékot visz a harcoló egyetemi polgároknak, meg akarja könnyíteni számokra az érintkezést a tudomány műhelyével. Tartalma: *Mihályfi Ákos*: A magyar királykoronázás jelentősége, *Magyary Géza*: Állam és jog, *Liebermann Leó*: Az egyetemi élet befolyása a világnézetre s *Petz Gedeonnak* 1915 őszén mondott dékáni beszéde az egyetemi ifjúsághoz.

Gyertyánffy István, *Levelek a feminizmus és nőnevelés kérdései köréből* (A Magyar Pædagogiai Társaság Könyvtára, 2.). Bpest, 1917, Lempel R., n 8°, 115 l., 2 K 50 f.

Kemény Ferenc, *A világháborúnak egyetememes nevelés- és iskolaügyi tanulságai* (Az Orsz. Pæd. Könyvtár és Tanszermúzeum háborús előadásai, II. sorozat, 2.). Bpest, 1917, k 8°, 62 l.

Dr. Kovács J. István, *Nemzetnevelésünk*. (Kny. a Prot. Szemléből). Bpest, 1917, Kókai L., n 8°, 15 l., 40 fillér.